

М.О. КРУПКО,
ад'юнкт
(Донецький юридичний інститут МВС України)

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДИСЦИПЛІНИ ВОДІЇВ ТА ПІШОХОДІВ В УКРАЇНІ

Ключові слова: правові засади, дисципліна водіїв, дисципліна пішоходів, безпека руху.

Серед великої кількості проблем сучасної адміністративної науки проблеми безпеки дорожнього руху, а саме питання дотримання дисципліни серед учасників дорожнього руху займають особливе місце.

Розвиток світового автомобілебудування, збільшення кількості автомобілів на дорогах є причиною багатьох проблем, зокрема високої аварійності на автошляхах. Щороку працівники Державної автоінспекції фіксують близько 3,5 млн. випадків порушення Правил дорожнього руху водіями транспортних засобів. Близько 85% від цієї кількості становлять порушення водіями механічних засобів правил керування: перевищення встановлених обмежень швидкості руху; проїзд на заборонний сигнал світлофора або жест регулювальника; недодержання вимог дорожніх знаків і розмітки проїзної частини шляхів та низка інших порушень правил дорожнього руху [1, 47].

На формування основних підходів до розв'язання питань, досліджуваних у цій статті, мали вплив праці С.С. Алексєєва, С.М. Гусарова, М.М. Долгополової, О.В. Домашенко, Ю.В. Пирожкової, А.М. Подоляки, О.Л. Міленіна, В.В. Новікова, Х.П. Ярмаки, В.В. Єгупенко та інших.

Метою цієї роботи є здійснення аналізу нормативно-правових актів, які регулюють правовідносини у сфері підвищення рівня

дисципліни водіїв та пішоходів. Для досягнення цієї мети поставлені такі завдання:

- дослідити теоретичні основи даного питання;
- визначити шляхи та напрями вдосконалення вітчизняного законодавства стосовно підвищення рівня дисципліни водіїв та пішоходів.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що положення і висновки статті розширюють простір для подальшого теоретичного дослідження підвищення дисципліни водіїв та пішоходів.

Основними причинами дорожньо-транспортних пригод, які призводять до серйозного травматизму або смерті водіїв та пішоходів, є недотримання правил дорожнього руху. Для того, щоб виправити ситуацію, яка склалася на сьогодні, недостатньо лише одного закону. Одним з головних завдань є забезпечення його дотримання. Розгляд цієї проблеми дозволить нам виявити прогалини в чинному законодавстві, причини недотримання норм права в галузі дорожнього руху, сформулювати відповідні пропозиції щодо їх вдосконалення.

Поняття «правові засади» ми вважаємо синонімом поняття «правові основи», підтвердженням цього є ст. 4 Закону України «Про міліцію», яка нам говорить про те, що «правовою основою діяльності міліції

є Конституція України, цей Закон та інші законодавчі акти України, постанови Верховної Ради України, укази Президента України; постанови Кабінету Міністрів України, нормативні акти Міністерства внутрішніх справ України, Загальна декларація прав людини, міжнародні правові норми, ратифіковані у встановленому порядку», а у ст. 4 проекту Закону України «Про органи внутрішніх справ» використовується термін «правові засади» діяльності органів внутрішніх справ України, під яким визначають «Конституцію України; цей Закон та інші закони України; акти Президента України, Кабінету Міністрів України; міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також нормативно-правові акти Міністерства внутрішніх справ України».

Таким чином, під нормативно-правовими засадами дисципліни водіїв та пішоходів ми пропонуємо розуміти сукупність нормативно-правових актів, які регулюють суспільні відносини в галузі дорожнього руху з питань підвищення рівня дисципліни водіїв та пішоходів, визначають принципи, функції та засоби (заходи та методи) забезпечення безпеки дорожнього руху на автошляхах. Розглянемо детальніше їх систему.

Нормативно-правовий акт – це офіційний документ, прийнятий компетентними суб'єктами нормотворчості, який встановлює, змінює або скасовує норми права [7, 191]. Серед нормативно-правових актів провідне місце посідають закони. Закон – нормативно-правовий акт представницького вищого органу державної влади (або громадянського суспільства безпосередньо народу), який регулює найважливіші питання суспільного життя, установлює права і обов'язки громадян, має вищу юридичну чинність і приймається з дотриманням особливої законодавчої процедури [5, 316].

Вищим правовим актом нашої держави є Конституція. Основний закон України

регламентує основоположні питання цієї проблеми, а на поточне законодавство покладено подальше регламентування питань, пов'язаних із підвищенням рівня дисципліни водіїв та пішоходів на автошляхах. Згідно зі ст. 68 Основного закону України «кожен зобов'язаний неухильно додержуватися Конституції України та законів України, не посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей» [2]. Водії та пішоходи зобов'язані неухильно дотримуватись вимог законодавства в галузі дорожнього руху. А ст. 33 Конституції України передбачає, що «кожному, хто на законних підставах перебуває на території України, гарантується свобода пересування» [2]. Дане право включає можливість вільного переміщення територією України автомобільними дорогами, у тому числі право вільного в'їзду на територію України на автомобілі та виїзду з неї [3, 38].

Норми Конституції України є визначальними для забезпечення безпеки дорожнього руху і деталізуються в законах та інших нормативно-правових актах в галузі дорожнього руху.

До законодавчого рівня регулювання слід віднести наступні Закони України: «Про міліцію», «Про дорожній рух», «Про транспорт», «Про автомобільний транспорт», «Про перевезення небезпечних вантажів», «Про приєднання України до Європейської Угоди про міжнародне перевезення небезпечних вантажів», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення регулювання відносин у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху» та інші.

Розглянемо детальніше деякі з них. Так, п. 12 ст. 10 Закону України «Про міліцію» передбачає обов'язки працівників міліції щодо забезпечення дисципліни водіїв та пішоходів, серед яких: «Забезпечувати в межах своєї компетенції безпеку дорожнього руху, додержання законів, правил і нормативів у цій сфері». А п. 21 ст. 11 визначає права міліції щодо підтримання дисципліни водіїв та пішоходів, се-

ред яких: «Зупиняти транспортні засоби у разі порушення правил дорожнього руху; відвідувати підприємства, установи й організації для виконання контрольних і профілактичних функцій щодо забезпечення безпеки дорожнього руху; вимагати від фізичних та юридичних осіб усунення порушень правил утримання та експлуатації автомобільних доріг».

Закон України «Про дорожній рух» регулює суспільні відносини у сфері дорожнього руху та його безпеки. Заслуговує на увагу ст. 14 Закону України «Про дорожній рух» де вказується, що учасники дорожнього руху зобов'язані знати і неухильно дотримуватися вимог цього Закону, Правил дорожнього руху та інших нормативних актів з питань безпеки дорожнього руху.

Одним із важливих засобів підвищення рівня дисципліни водіїв та пішоходів є навчання різних груп населення, підвищення їхньої правової культури. Саме ст. 20 Закону України «Про дорожній рух» присвячена навчанню різних груп населення Правилам дорожнього руху. Норми цієї статті зазначають, що «спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади з питань освіти і науки забезпечує вивчення Правил дорожнього руху в дошкільних, позашкільних, загальноосвітніх, професійно-технічних навчальних закладах, а також підготовку і перепідготовку педагогічних працівників, діяльність яких пов'язана з навчанням громадян Правилам дорожнього руху та підготовкою, перепідготовкою і підвищенням кваліфікації водіїв транспортних засобів». Державтоінспекція Міністерства внутрішніх справ України та засоби масової інформації повинні надавати допомогу у проведенні профілактичних заходів і в навчанні різних груп населення Правилам дорожнього руху.

Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення регулювання відносин у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху» внесено зміни до цілої низки законів і кодексів. Цей Закон привніс багато новел,

серед яких залучення порушників до громадських робіт, вилучення документів у власників транспортних засобів, введення система балів, використання технічних засобів фіксації порушень правил дорожнього руху тощо.

Усі ці заходи позитивно сприяли підвищенню стану дисципліни водіїв, свідченням чого була тенденція зниження аварійності в Україні. З 17 листопада 2008 р. (з моменту набрання чинності зазначеного Закону) до 1 січня 2009 р., після підвищення розмірів штрафів за порушення Правил дорожнього руху та вдосконалення механізму притягнення до адміністративної відповідальності порушників ПДР, кількість автопригод із постраждалими зменшилася на 41,5%, загиблих у ДТП осіб – на 42,6%, травмованих учасників дорожнього руху – на 43,7% [6].

Необхідно зауважити і те, що є й інші Закони України, які певною мірою регулюють відносини, суб'єктами та об'єктами яких є водії, пішоходи та транспортні засоби, однак їх характеристика виходить за межі теми нашої статті.

Наступним видом нормативно-правових актів є Кодекси України, серед яких основним є Кодекс України про адміністративні правопорушення, що містить перелік складів адміністративних проступків, які посягають на безпеку дорожнього руху. Закріплення на законодавчому рівні відповідальності за скоєння порушень безперечно впливає позитивно на стан дисципліни водіїв та пішоходів, але на сьогодні постає проблема контролю прогресивної системи покарань за порушення.

Не залишається поза увагою і Кримінальний кодекс України, який визначає, які суспільно небезпечні діяння є злочинами та які покарання застосовуються до осіб, що їх вчинили.

Буде доцільним тепер розглянути міжнародні договори.

До міжнародних договорів з досліджуваних питань необхідно віднести: «Про ратифікацію Угоди про принципи форму-

вання спільного транспортного простору і взаємодії держав – учасниць Співдружності Незалежних Держав у галузі транспортної політики», «Про приєднання України до Європейської Угоди щодо роботи екіпажів транспортних засобів, які виконують міжнародні автомобільні перевезення (ЄУТР)». Необхідно відмітити основні міжнародні акти з питань безпеки дорожнього руху: Конвенцію ООН «Про дорожній рух» від 31 грудня 1969 р.; Конвенцію ООН «Про договір міжнародного перевезення вантажів дорогами» від 31 серпня 1956 р.; Конвенцію ООН «Про дорожні знаки і сигнали» від 8 листопада 1968 р.

Важливе місце серед нормативно-правових актів займають акти Президента України, а саме: Розпорядження Президента України від 21 вересня 2002 р. «Про додаткові заходи щодо забезпечення безпеки дорожнього руху», в якому вказується, що одним із заходів запобігання дорожньому травматизму, зміцнення дисципліни на дорогах є посилення контролю МВС за дорожньо-транспортною дисципліною учасників дорожнього руху; Розпорядження Президента України «Про невідкладні заходи щодо забезпечення безпеки дорожнього руху» від 19 грудня 2005, в якому наказується з метою подальшого зміцнення дисципліни учасників дорожнього руху, запобігання дорожньому травматизму, посилення безпеки дорожнього руху та поліпшення стану доріг, вулиць і залізничних переїздів Міністерству внутрішніх справ України вжити певних заходів; Указ Президента України «Про додаткові заходи щодо запобігання дорожньо-транспортним пригодам» від 17 липня 2008 р., в якому наказується Міністерству внутрішніх справ України з метою підвищення дисципліни учасників дорожнього руху вжити профілактичних заходів з метою посилення контролю за дисципліною учасників дорожнього руху.

Серед актів у сфері безпеки дорожнього руху вагоме місце займають норма-

тивно-правові акти Кабінету Міністрів. До таких можна віднести постанову «Про затвердження Положення про службу безпеки дорожнього руху міністерств, інших центральних органів державної виконавчої влади, підприємств, їх об'єднань, установ і організацій» від 5 квітня 1994 р., постанову «Про Положення про Державну автомобільну інспекцію Міністерства внутрішніх справ» від 14 квітня 1997 р., постанову «Про Правила дорожнього руху» від 10 жовтня 2001 р., якою встановлені єдині правила дорожнього руху. Так у п. 1.3 передбачено, що «учасники дорожнього руху зобов'язані знати й неухильно виконувати вимоги цих Правил, а також бути взаємно ввічливими»; постанову «Про затвердження Типової програми з навчання населення Правил дорожнього руху» від 1 липня 2009 р., розпорядження «Про схвалення Концепції Державної цільової програми підвищення рівня безпеки дорожнього руху на 2009–2012 роки» від 30 жовтня 2008 р., що визначає шляхи і способи розв'язання проблеми, серед яких дуже важливим є підвищення ефективності профілактичної роботи, спрямованої на запобігання дорожньо-транспортному травматизму та підвищення рівня правосвідомості учасників дорожнього руху.

Нормативні акти міністерств та інших центральних органів виконавчої влади продовжують деталізувати діюче законодавство у сфері дисципліни учасників дорожнього руху. До них належать наказ МВС України від 13 жовтня 2008 р. «Про затвердження Порядку здійснення контролю за технічним станом колісних транспортних засобів під час їх експлуатації», наказ від 8 вересня 2008 р. «Про затвердження Положення про Центр безпеки дорожнього руху та автоматизованих систем при МВС» та інші.

Нормативно-правові акти місцевих органів державної, виконавчої влади та органів місцевого самоврядування на місцевому рівні регламентують законодавчі та підзаконні нормативно-правові акти з да-

ного питання, до таких слід віднести: розпорядження голови облдержадміністрації в Донецькій області від 27 серпня 2009 р. «Про заходи щодо дотримання законодавства про дорожній рух та його безпеку», розпорядження голови облдержадміністрації у Донецькій області від 8 вересня 2009 р. «Положення про обласну комісію з питань транспорту та безпеки дорожнього руху та її персональний склад», розпорядження голови облдержадміністрації в Донецькій області від 11 серпня 2010 р. «Про хід виконання заходів з підвищення безпеки дорожнього руху в Донецькій області на 2009–2012 роки» та інші.

Наступним регулятором правових відносин у сфері безпеки дорожнього руху є локальні правові акти: розпорядження ректора Національного університету внутрішніх справ України «Про заходи щодо зміцнення стану транспортної дисципліни серед особового складу НУВС» від 2005 р., наказ Харківського національного університету внутрішніх справ України від 18 вересня 2006 р. «Про заходи щодо зміцнення транспортної дисципліни та створення в ХНУВС Комісії з безпеки дорожнього руху» тощо.

Таким чином, по-перше, розглянувши нормативно-правові засади, можна зробити висновок, що підвищення дисципліни водіїв та пішоходів як у загальнодержав-

них, так і у відомчих нормативних актах розглядаються фрагментарно, оскільки окремим напрямом забезпечення безпеки дорожнього руху не визнається, тому, на нашу думку, потребує перегляду та внесення відповідних змін до чинного законодавства. По-друге, в чинному законодавстві у сфері безпеки дорожнього руху є надмірна кількість відомчих нормативних актів, якими врегульовано суспільні відносини в сфері дорожнього руху, але низка правових норм не мають практичного втілення. Наприклад, одним із заходів впливу на поведінку пішоходів є адміністративне стягнення у вигляді штрафу, але виникають труднощі при оформленні протоколу порушення правил дорожнього руху через те, що інспектор Державтоінспекції навіть не може отримати від порушника посвідчення, яке підтвердить його особу. Це пов'язано з тим, що законодавством України не передбачено постійне носіння із собою документів, що підтверджують особу. Крім того, законодавство не забезпечує належної пропаганди безпеки дорожнього руху, результатом чого є низький рівень дисципліни на дорогах. Рівень дотримання законів повинен бути значним і постійно підтримуватися завдяки правосвідомості громадян і високій ймовірності затримання та покарання за правопорушення.

Список літератури:

1. Головка В.А. Адміністративно-правове забезпечення захисту соціальних та економічних прав учасників дорожнього руху в Україні: проблеми теорії та практики: дис... канд. юрид. наук: 12.00.07 / В.А. Головка. – К., 2011. – 202 с.
2. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
3. Міленін О.Л. Правосвідомість учасників дорожнього руху: дис... канд. юрид. наук: 12.00.01 / О.Л. Міленін. – Харків, 2001. – 200 с.
4. Мамчур Д.В. Адміністративно-правові засади забезпечення транспортної дисципліни в державі: дис... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Д.В. Мамчур. – К., 2010. – 197 с.
5. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: підручник / О.Ф. Скакун. – Харків: Консум, 2001. – 656 с.
6. Хомянський Я.Д. Сучасні напрямки розв'язання проблем організації дорожнього руху в Україні та підвищення його безпеки / Я.Д. Хомянський, Є.А. Ларіонова // Вісник

Донецького національного університету. – 2010.

7. Цвік М.В. Загальна теорія держави і права: підручник / М.В. Цвік, О.В. Петришин, Л.В. Авраменко. – Харків: Право, 2009. – 584 с.

РЕЗЮМЕ

В статье сделана попытка исследовать и проанализировать правовые основы как совокупность правовых актов, которые регулируют общественные отношения в сфере повышения уровня дисциплины водителей и пешеходов. Предложены пути усовершенствования действующего законодательства в этой сфере.

SUMMARY

The article represents an attempt to research and analyze legal background as the corpus of legal acts, regulating social relations in the field of increasing the level of discipline of drivers and pedestrians. The ways of improvement of acting legislation in this field of research are proposed.

*Рекомендовано кафедрою кримінального
та адміністративного права*

Подано 10.05.2012.